

20171016 APPENDIX II Evolutionaire productie van overeenkomsten en verschillen

EVOLUTIONAIRE (RE)PRODUCTIE VAN OVEREENKOMSTEN EN VERSCHILLEN

Jonge mannen in dit boek zijn outsiders en uitzonderingen, zijn afwijkend en deviant, vertonen verzet en vreemd gedrag, Dit boek wil deze 'onacceptabele' communicatie patronen zien als het signaleren van 'systemisch uit balans zijn' (disfunctioneren) van sociale systemen waarin zij volwassen worden. Dat zijn hun families, het publieke domein, hun peergroep, scholen, jeugdzorg- psychiatrische en justitiële instellingen. Hun manieren van doen is 'systemische feedback'. De boodschap is: 'er is verandering nodig in mijn omgeving want ik zit in mijn adolescentie in een enorme onontkoombare verandering'. Zij missen iets wat hun maturatie in de weg staat. In hun manier van communiceren en in de inhoud van daarvan zitten 'diagnoses' verborgen die deel van de oplossing kunnen worden. Wat al de boodschappen van de jonge mannen beschreven in dit boek verbindt zijn transitionele ruimtes. Wanneer het diep-veilig wordt, zij 'chillen' en in 'in de zone' terecht komen, zij zich 100 % geaccepteerd voelen en mogen zijn wie zij willen zijn, komen we in de buurt van een oplossing. Zij maken door hun manier van doen een verschil, zetten zich af tegen wat er is, omdat er teveel/te weging verschil gemaakt om hen te laten worden waarnaar zij verlangen. Een waardevolle man voor hun families en de samenleving waarin ij leven.

Systeemdenker Gregory Bateson kwam tot de conclusies dat menselijke communicatie draait om 'het zoeken van het verschil dat een (systemisch) verschil maakt'. Waarom is dit idee van belang?

Mensen, en de ruimere sociale systemen-in-context waarin zij geboren worden, bestaan via permanente uitwisseling van informatie met hun altijd veranderende omgeving en met elkaar. Bateson concludeert dat de feedback van specifieke informatie, van 'vreemde' communicatiepatronen van deviante jonge mannen, het systeem in een gewenste verandering kan brengen waardoor het systeem en daarmee de jonge man weer in balans kan komen. Bateson studeerde, voordat hij antropoloog werd, biologie/zoölogie zoals zijn vader dat was. Zijn vader was een, zeer kritische, aanhanger van Darwin's evolutietheorie.

We weten van Darwin en navolgers dat evolutie gaat over variaties (differences). Mineur nadruk ligt er in dat denken op overeenkomsten (similarities). Het uitgangspunt bij alle artikelen in dit boek is dat evolutie op onze aarde al miljoenen jaren tegelijkertijd overeenkomsten EN verschillen produceert.

Als je vijf beukenbomen in jouw straat of in een naburig park zorgvuldig observeert lijken zij erg op elkaar in vergelijking met bijvoorbeeld berkenbomen. Dat geldt ook voor hun takken- en wortelstructuren en voor hun bladeren. Maar als je intensiever waarneemt en vergelijkt zie je dat geen enkele beukenboom hetzelfde en dat van de duizenden blaadjes aan een van de bomen maar ook van alle vijf bomen geen enkel blad hetzelfde is!

Dat geldt ook voor ons mensen. Mijn vijf broers en ik hebben dezelfde ouders maar zijn wij zijn zeer verschillend door de wisselwerking tussen *nature* (biologie/genen) én *nurture* (omgeving/context). Toch hebben wij veel gemeen ook met onze zus in hoe we met elkaar omgaan. Als we kijken naar hoe onze drie generaties, naar hoe vrouwen en mannen met elkaar communiceren zijn er overeenkomsten ten opzichte van die patronen in de familie van mijn beste vriend. Wanneer we die communicatiepatronen vergelijken dan ook nog eens vergelijkend met de families van de broers of zussen van mijn moeder dan lijken we op elkaar maar toch zijn we weer verschillend.

Het is een openbaring om naar ons leven op aarde te leren kijken als een groot organisme dat overeenkomsten EN verschillen produceert. Met die bril op lijken wij erg op bacteriën, bomen, planten, vlinders, walvissen en mensen want al die organismen planten zich in hun omgevingen ook via seksuele reproductie voort. Dat doen we al ongeveer 80 miljoen jaar dus zit daar wel enige continuïteit in.

Zoals gezegd vergt het stevige mentale inspanningen om onszelf als mensen, individueel en in groepen, te begrijpen als sociale systemen die tegelijkertijd overeenkomsten EN verschillen produceren. Het was een jonge man, opgenomen in de psychiatrie, die mij hielp zo te leren denken. Mehmet, geboren in

Rotterdam uit ouders die in Turkije waren geboren, was trots was op zijn Nederlandse en Turkse wortels. Daarom wilde omdat hij zijn dienstplicht vervullen in beide legers. Hij kwam terecht in een peloton (onderdeel van een compagnie) dat 30 dienstplichtigen omvatte. Zij maakten belangrijke collectieve ervaringen mee tijdens meerdaagse oefeningen zoals voor elkaar door het vuur gaan. De overeenkomsten, het samenzijn, hetzelfde zijn waren sterk en weldadig voor hen. Mehmet voelde zich diep verbonden met zijn maten in dit peloton. Hij raakte in de problemen, zoals in hoofdstuk 8 en 11 wordt beschreven, omdat zijn maten in dienst zijn trots (on-Nederlands) vreemd vonden en hem daarmee pestten en zijn familie beledigden. Krenken is in nagenoeg alle niet-Europese samenlevingen een sociale doodzonde omdat het diepe 'sociale pijn' (schaamte) veroorzaakt die het systeem, familie en gemeenschap in problemen kan brengen. Er wordt teveel verschil gemaakt, je wordt destructief uitgesloten. Mannen reageren anders, meestal gevoeliger, op krenkingen dan vrouwen. Als dat krenken niet stopt, een patroon wordt, en die sociale pijn door de jongen en zijn omgeving genegeerd wordt, kan dat vroeg of laat tot, onverwachte en onbegrijpelijke, gewelddadige uitbarstingen leiden (Broek 2010). Het sociale, zeer hiërarchische, systeem van het Nederlandse leger was niet voldoende zelfreinigend (zelfoplossend) om zichzelf veilig genoeg te maken om de psychiatrische opname te voorkomen. Het systeem beschadigende gedrag van jonge mannen onder elkaar werd niet gestopt door de volwassenen die hiërarchisch gezien ook nog eens in een, beschermende, gezagspositie stonden. Dit is een voorbeeld van een 'ongezond' zelfbeschadigend systeem dat teveel 'verschil maken' toelaat en te weinig de overeenkomsten, de harmonie koestert.

Elke ecosysteem, een organisme-in-communicatie-met-haar-omgeving, is volgens Bateson (1972), Maturana & Varela (1979) en Weber (2016) zelfgenerend, zelf organiserend en zelf corrigerend. Bateson noemde dat cybernetisch, zelfsturend, naar het Griekse Kybernetes: stuurman op een schip. Om de permanente veranderingen te 'overleven' maakt elk organisme-in-context gebruik van het principe van terugkoppeling. Als er sterke vorst (ongewoon verschil) komt in maart of april zal houdt een fruitboom zijn adem in, vertraagt haar groei, om haar bloesem niet te laten bevriezen. Over honderden generaties hebben fruitbomen een geheugen opgebouwd om op extreme veranderingen in seizoenen te anticiperen.

De idee dat natuur overeenkomsten EN verschillen produceert helpt ook beschadigende patronen van uitsluiting te herkennen en ontrafelen tussen groepen. Verschil maken, en insluiten en uitsluiten, is 'natuurlijk', zoals natuur werkt. Maar Mehmet maakte naast van constructieve ook destructieve uitsluiting mee binnen zijn groep van jonge mannen. En niet alleen als jonge man tussen andere jonge mannen maar ook als lid van een Turks-Nederlandse minderheid. Hier komen systemische (groeps) processen van wijdere systemen waar zoals bij Mehmet onder jonge mannen, Het leger is een sociaal (sub)systeem, belichaamt bij uitstek dat de Nederlandse cultuur. Grote verschillen worden 'gehomogeniseerd' om de Nederlandse normen en waarden te waarborgen en te reproduceren. Maar er is een fragiel 'systemisch' evenwicht tussen constructief en destructief insluiten (hetzelfde maken) en uitsluiten (anders maken).

Hoe kan de continuïteit op langere termijn van een sociaal systeem, het leger, een school, een familie, een bedrijf, gewaarborgd blijven als teveel onveiligheid (teveel verschil) worden toegelaten of gecreëerd binnen een systeem? Als teveel individuele 'organismen' (leden) van het systeem structureel onheus behandeld worden komt het voortbestaan van het systeem in gevaar en kan het in elkaar storten.

Welke principes zijn vitaal voor een systeem om gezond te blijven?

- a) teveel en te weinig verschil maken, teveel hetzelfde willen zijn/doen verstoort het systemische evenwicht van een gezond systeem.
- b) individuen hebben toegang krijgen allemaal een minimaal niveau van deelname en levensonderhoud en geborgenheid
- c) subsystemen, individuen en organisaties mogen elkaar niet structureel (op langere termijn) misbruiken en/of beschadigen.
- d) de wijdere systemen
- e) alle subsystemen dienen een zelfreinigende inspanning te leveren om het geheel 'schoon' en gezond het houden.

In de systeemtherapie en communicatie theorie kennen we twee basisconcepten: symmetrische patronen en complementaire patronen van communicatie. Deze patronen komen regelmatig voor tussen liefdespartners, ouders en tussen ouders en hun adolescente kinderen. Bij het eerste patroon bieden twee of meer personen/partijen tegen elkaar op, zij rivaliseren om een 'gelijk', waardoor het tot winst/verlies, tot een climax of een ontlading kan komen. Er is sprake van teveel hetzelfde, te weinig verschil. Bij het tweede patroon gaan twee of meer partijen over- en onderbieden. De een wordt dominanter en de ander schikt zich meer en meer. Hier is dan sprake van te weging van hetzelfde en van teveel verschil. De balans van het subsysteem wordt verstoort en genereert angst en onveiligheid. Als dergelijke patronen te sterk worden of te lang voortduren wordt de afstand tussen partijen groter en meestal onveiliger met minder intimiteit. Er is een systemisch verandering nodig waarin de bestaande wijdere systemen zoals grootouders, de (religieuze/dorps) gemeenschap een rol, kunnen spelen. die alleen betrokken. Als die er niet zijn is een systemische begeleider systeemtherapeut zelf kunnen, met hulp van iemand die het ziet en zichtbaar kan maken en kan faciliteren. zelf

Hoofdstuk 11 is een vertaling en draagt in het Engels de titel: *'To Belong (to be the same) and To Be Different'* (1999). In die fase van mijn denken kon ik op geen enkele manier verwoorden wat ik hierboven probeer uit te leggen. Maar het idee zit al diep in dit artikel verstopt en pak ik in dit boek en deze appendices uit.

Appendix IV over Mimetische en Etnocentrische Reflexen sluit ook aan op dit *rootmetaphoric* idee dat de aarde als systeem en daarom wij als mensen tegelijkertijd overeenkomsten EN verschillen produceren.

Literatuur

Aart G. Broek (2010) *Schaamte lozen: een protocol voor hulpverlening en interventies*, Leiden, Carilexis.